

ОЗНАЙОМЧІ ТЕЗИ ЛЕКЦІЙ .

З дисципліни "Групова динаміка та комунікації"

ЛЕКЦІЯ 1.

Поняття про групову динаміку. Мета, визначення.

1.1. Поняття про групову динаміку. Групова динаміка — це система поведінкових та психологічних процесів, що відбуваються в рамках соціальної групи, яку називають **внутрішньогруповою динамікою**, або міжсоціальними групами, тобто - **міжгруповою динамікою**. Вивчення групової динаміки може бути корисним для розуміння поведінки прийняття рішень у зв'язку з появою та поширенням нових ідей та інформаційних технологій або в інших предметних областях.

У соціальній психології термін "групова динаміка" має **кілька значень**: 1. Напрямок дослідження малих груп в соціальній психології, присвячених проблемам формування і розвитку малих груп. 2. Вид лабораторного експерименту, спеціально призначений для вивчення групових процесів. 3. Набір методик, які можна використовувати при вивченні малих груп (рольові ігри, групи зустрічей, групова терапія, тренінг сенситивності і подібні методики у своїй сукупності). 4. Сукупність динамічних процесів, які одночасно відбуваються в групі в якусь одиницю часу і які означають рух групи від стадії до стадії, тобто її розвиток.

Групова динаміка (грец. *dunamicos* — **сильний**) — сукупність процесів, що відбуваються в групі і характеризують її з точки зору руху, розвитку та функціонування. Соціальна психологія звертає увагу передусім на те, як мала група формується, розвивається, досягає вершини або зникає чи модифікується.

Термін "**групова динаміка**" ввів К. Левін. Школа "групової динаміки" являє собою найбільш "психологічний" напрям у дослідженні малих груп. Американський період діяльності К. Левіна після еміграції з Німеччини почався зі створення в Массачусетському технологічному інституті **спеціального Центру з вивчення групової динаміки**. Напрямок досліджень у цьому центрі спирався на ряд теоретичних ідей К. Левіна: **про природу груп, умови їх формування, взаємозв'язку їх з індивідами та іншими групами, про умови їх успішного функціонування**.

Спочатку термін "**групова динаміка**" використовувався для позначення створеної **К.Левінім** наукової школи (школа групової динаміки), що тлумачила групу як динамічне ціле. Описуючи її властивості, вчений використав такі закони:

1. Ціле домінує над частинами. Це означає, що групу не можна розглядати як суму індивідів, оскільки вона часто змінює їх індивідуальну поведінку.

2. Окремі елементи об'єднуються у ціле. Отже, основою групи є взаємозалежність індивідів, які охочіше приєднуються до груп, з якими себе ототожнюють, а не до тих, від яких залежать, залишаючись серед осіб, до яких відчують свою належність, навіть якщо їх поведінка є недружньою.

1.2. *Механізми групової динаміки* Механізми групової динаміки забезпечують збалансованість між силами **розвитку і стабілізації**.

Механізми розвитку: 1) ідіосинкразійний кредит лідера, де означає ідіосинкразійний (грец. *idios* — **особливий, незвичний і synkrasis** — **змішування**); 2) нормативний вплив меншості. Цей механізм розвитку сприяє зростанню пізнавальної активності членів групи, нерідко призводить до зміни групових цілей, способів їх досягнення; — внутрішньогруповий конфлікт.

Механізми стабілізації: — конформність (лат. *conformis* — подібний). Цей феномен тлумачиться як схильність піддаватися реальному чи уявному тиску групи. Така поступливість виявляється у зміні поглядів та поведінки індивіда відповідно до точки зору більшості.

Механізми групової динаміки зумовлюють дві протилежні тенденції — інтеграцію та диференціацію групи, що мають своїм наслідком нерівномірність її розвитку.

1.3. *Концепції і моделі розвитку малої групи.* У процесі суспільного розподілу праці виникає необхідність розв'язання певних соціальних завдань, що й породжує потребу у створенні малих груп, покликаних орієнтуватися на ці завдання.

Динамічні характеристики **малої групи** відображають групові процеси, які відтворюють увесь цикл життєдіяльності групи: 1) утворення; 2) становлення; 3) розвиток; 4) функціонування; 5) розпад.

Кожен із представників різних соціально-психологічних шкіл по-своєму виокремлює ці етапи. Наприклад, американський психолог **Б. Такмен**, надаючи перевагу двовимірній моделі розвитку групи, розглядає дві основні сфери (виміри) групової життєдіяльності: **інструментальну (ділову) сферу**, пов'язану з розв'язанням групового

завдання, та експресивну (емоційну) сферу, основою якої є міжособистісний контекст розвитку групової структури. Обидві сфери групового розвитку, хоч і впливають одна на одну, наділені своїми внутрішніми особливостями та закономірностями. У кожній сфері існує по чотири стадії, які послідовно змінюють одна одну (Рис.1.1.).

Рис. 1.1. Двовимірна модель розвитку групи (за Б. Такменом)

Російський дослідник Л. Уманський, розгортаючи свою концепцію поетапного розвитку групи, взяв за основу послідовну зміну стадій, які різняться ступенем психологічної інтегрованості у діловій та емоційній сферах (рис. 1.2).

Рис. 1.2 Поетапний розвиток групи як колективу (за Л. Уманським)

Поступальний розвиток групи, на думку Л. Уманського, стримують (і зумовлюють) такі суперечності:

- 1) між потенційними можливостями групи та її реальною діяльністю;
- 2) між зростаючою інтеграцією членів групи і потребою кожного з них реалізуватися в ній особистісно;
- 3) між посиленням орієнтації групи на спільне “Ми” і усвідомленням місця і ролі групи в ширшій соціальній спільності.

Модель, запропонована І. Волковим, відображає власне емоційну динаміку групи. Охоплюючи чотири послідовних фази розвитку міжособистісного контакту: 1) фаза зчеплення; 2) фаза спільної дії; 3) фаза зближення; 4) фаза первинного сприйняття і впізнавання, тобто формування першого враження про члена групи (рис.1.3). Отже, ця модель містить детальний аналіз розвитку емоційних взаємин у малій соціальній групі.

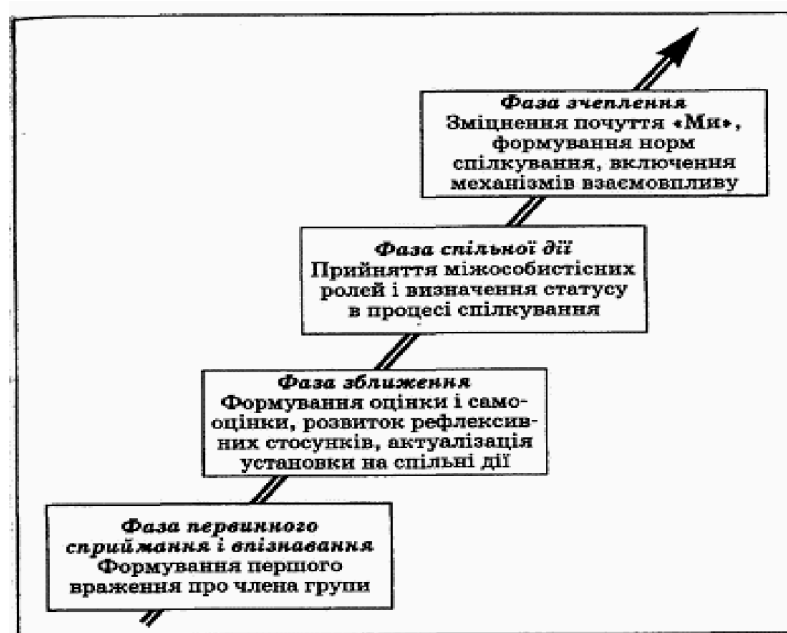

Рис. 1.3 Модель емоційної динаміки групи (за І. Волковим)

Попри певні відмінності, кожна модель утворення малих соціальних груп не залишає поза увагою **такі основні етапи:**

- 1. Орієнтування у ситуації.** Особливість цього етапу полягає в орієнтації осіб групи у міжособистісних взаєминах;
- 2. Конфлікт.** Він є результатом суперечності між індивідами, між групою та індивідами, а також між різними уявленнями про групові цілі і засоби їх досягнення;

3. Динамічна рівновага. Забезпечує функціонування групи як єдиного цілого, не застраховуючи від виникнення нових непорозумінь.

Виокремлення цих етапів представниками різних наукових шкіл свідчить, що вони є неминучими у соціальному бутті кожної малої соціальної групи.

1.4. Нормативний вплив у групі. Важливою ознакою життя малої групи є реалізація групових норм. Вони становлять сукупність вироблених і санкціонованих групою правил і вимог, які регулюють поведінку індивідів, зумовлюють специфічну для кожної групи систему взаємодії, взаємовпливу і спілкування.

Конформізм (лат. *conformis* — подібний, відповідний) — пасивне, пристосовницьке прийняття групових стандартів поведінки, безапеляційне визнання існуючих порядків, норм і правил, безумовне схиляння перед авторитетами. Таке тлумачення конформізму охоплює різні, хоч зовні подібні, явища: 1) відсутність у людини власних поглядів, переконань, слабкість характеру, пристосовництво; 2) однаковість у поведінці, згода індивіда з поглядами, нормами, ціннісними орієнтаціями більшості людей, котрі його оточують; 3) результат тиску групових норм на індивіда, який унаслідок цього тиску починає діяти, думати, відчувати так само, як й інші члени групи.

1.5. Рівні розвитку групи. Розвиток малої організованої групи йде від нижчих рівнів до вищих. Від моменту, коли ряд незнайомих людей збирається разом для спільної діяльності, до періоду, коли малу організовану групу можна назвати колективом, проходить іноді значний час. На шляху становлення колективу група згуртовується, розвиваються внутрішньогрупові зв'язки, відповідні розвитку групової діяльності. Залежно від характеру спільної діяльності, ступеня внутрішньої єдності при її виконанні в **соціальній психології** виділяють рівні розвитку групи: **асоціація, кооперація, колектив, корпорація.**

Питання для самоконтролю.

1. Дайте визначення поняттю – групова динаміка.
2. Хто вперше запропонував термін “групова динаміка” ?
3. Які використані закони для опису властивостей групової динаміки ?
4. В чому суть механізму групової динаміки ?
5. Коротко опишіть механізм розвитку.
6. Коротко опишіть механізм стабілізації.
7. Перелічіть етапи циклу життєдіяльності малої групи.

8. В чому суть двовимірної моделі розвитку групи, запропонованої американським психологом Б. Такменом ?
9. Опишіть поетапний розвиток групи – як колективу за Уманським.
10. Перелічіть послідовні фази розвитку міжособистісного контакту в моделі, що запропонована І. Волковим.
11. Які основні етапи характерні для кожної моделі утворення малих соціальних груп ?
12. Які параметри характеризують групову норму ?
13. Дайте визначення таким поняттям: комформізм, комформна поведінка, комформність..
14. Що таке меншість і чи може меншість керувати більшістю, відповідь обґрунтуйте.
15. Опишіть рівні розвитку групи, які виділяють в соціальній психології.

Лекція 2

Психологічні аспекти можливості людини при підтримці прийняття рішень.

При розробці методів підтримки прийняття рішень психологічні аспекти необхідно враховувати з декількох причин. Так як прийняття рішень з використанням сучасних інформаційних технологій є людино-машинна процедура, в якій людина виступає і як джерело інформації, Розглянемо тільки ті психофізіологічні можливості людини, які відіграють суттєву роль в прийнятті рішень, причому звернемо увагу на методи, які характерні тим, що як ОПР, так і експерти залучаються до порівняльної оцінки альтернатив (проєктів, критеріїв тобто об'єктів), можливих значень оцінок за критеріями і цілями. Особливістю цього процесу є те, що людина повинна в ході такого порівняння оперувати усіма об'єктами.

В літературі описують трьохкомпонентну модель пам'яті, згідно якої розрізняють: сенсорну, коротко тривалу і довго тривалу (так як в комп'ютері - реєстри прийому інформації, ОП і ЗП). Дослідження показують, що об'єм короткотривалої пам'яті обмежений 7 ± 2 одиниці, що називають **чанками**. Тому при розробці методів прийняття рішень число об'єктів, що порівнюються експертом слід обробляти цією „магічною межею” 7 ± 2 .

Групове мислення. Основи теорії групового мислення були сформульовані в 1971р. Гріном Янісом. Аналіз літературних джерел свідчить, що ознаками групового мислення є: 1) висока ступінь єднання,

що зосереджена на соціальній ідентичності, що уявляє собою почуття належності до конкретної групи; 2) ізоляція від усіх інших; 3) стереотипування усіх інших моделей – інші люди не розуміють їх; 4) тиск на інакомислячих, обережних і розсудливих; 5) загроза групі; 6) ілюзія невразливості; 7) недостатній пошук інформації; 8) обмежений вибірковий аналіз інформації; 9) недостатній огляд альтернатив, нездатність аналізувати забраковані альтернативи; 10) нездатність оцінювати ризик; 11) нездатність розробляти план дії при непередбачених ситуаціях;

Одна з моделей групового мислення – модель соціальної ідентичності – передбачає, що групове мислення може бути тоді, коли члени групи роблять спроби підтримати спільний імідж групи. В основі такого поняття закладено два допущення: перше – члени групи повинні розвивати позитивний імідж групи, друге – імідж цей знаходиться під питанням в умовах загрози для групи. Розвитку спільного позитивного іміджу сприяє згуртованість. Колективна загроза є каталізатором процесу, спрямованого на пошук узгодженості думок і дій в групі, та приводить до прийняття невірної рішення.

Один з шляхів розвитку позитивного іміджу є взаємодія процесів самокатегоризації і підтримка соціальної ідентичності. Це означає, що члени групи повинні розглядати себе не просто як множина індивідів, а відносити себе до категорії групи (наприклад, відчувати себе членами однієї парламентської фракції). Вони повинні сприймати групу як соціальну одиницю (ідентичність).

Загроза і згуртованість впливають на ефективність групового рішення. Колективна загроза зосереджує зусилля групи на збереження її іміджу, а не на прийняття якісних рішень, що в свою чергу погіршують ефективність рішень.

Для ослаблення турбування групи збереженням соціальної ідентичності пропонують три види вмішування.

Перше полягає в створенні можливості „збереження лиця” або оправдання виконаної роботи (не можна „заганяти себе в кут”). Групи, що мають такі можливості, працюють краще.

Друге вмішування, що називається методикою ризику, полягає в побудові дискусії таким чином, що члени групи говорять про небезпеку і ризик, що зв’язані з рішенням, і відкладають обговорення будь-яких досягнень, які можуть викликати рішення. Особливу увагу надається обговоренню суті ризику, що зв’язаний з конкретним рішенням.

На кінець, третя міра – це застосування методики виконання декількох ролей. Членом групи пропонується поставити себе на місце інших зацікавлених в рішенні людей, або інших членів групи.

Всі ці міри направлені на ослаблення емоційної дії загрози соціальної ідентичності групи. Вони роблять законними вираз страху, емоцій і стурбованості відносно групової ідентичності.

Процедури, що стимулюють інтелектуальну боротьбу думок в групах, переслідують такі три цілі: 1) стимулювання генерування задач і альтернатив; 2) заохочення оцінювання альтернатив; 3) заохочення повторного оцінювання рішень. В даний час одержали поширення три методики досягнення цих цілей.

Перша полягає в структуруванні процесу рішення для того, щоб відтягнути вибір рішення, збільшити фазу його підготовки, запобігти передчасного заключення відносно рішення і розтягнути аналіз і рішення проблеми. Для цього процесу рішення розділяють на ряд етапів: роз'яснення відповідальності, аналіз ситуації „збір інформації”, формування варіантів рішення (альтернатив), аналіз альтернатив тощо.

Сутність другої методики полягає в розробці процедур, що захищають думку меншості. Групи, які одержали інструкції просто заохочувати дискусію і участь в ній усіх членів, приймають більш якісні рішення, ніж групи, що не одержали таких інструкцій.

Третя методика передбачає декілька часткових методик, що орієнтовані безпосередньо на процес рішення.

Дослідження психологічних аспектів цих методів підтримки прийняття рішень має значний теоретичний і практичний інтерес як для психології так і теорії прийняття рішень. Разом з тим слід відзначити, що процес в цій області може бути досягнутий тільки при умові практичної реалізації цих сучасних методів.

Питання для самоконтролю.

1. З яких причин необхідні психологічні аспекти при розробці методів підтримки прийняття рішень ?
2. В чому суть трьохкомпонентної моделі пам'яті ?
3. Що таке чанк ?
4. Які критерії використовують для порівняльного оцінювання альтернатив при прийнятті рішень ?
5. Ким і коли були запропоновані основи теорії групового мислення ?
6. Перелічіть ознаки групового мислення ?
7. В чому суть моделі соціальної ідентичності ?

8. Що впливає на ефективність групового рішення ?

9. Які види вмішування пропонують для збереження соціальної ідентичності ?